

RESTAURÁTORSKÝ PRŮZKUM

Raně barokní vstupní brána v ohradní zdi bývalého kláštera bosých karmelitánek
Čp. 43, Malá Strana, Letenská 21, Praha 1
Kulturní památka r. č. ÚSKP 44426/1 - 481

- Architektura brány a sochařská výzdoba -

Úvod

Restaurátorský průzkum je vypracován na základě objednávky ze strany majitele ze dne 9. července 2014. Na základě výsledků průzkumu byl následně vypracován restaurátorský záměr, který bude sloužit jako podklad pro restaurování.

Metodika

Restaurátorský průzkum byl proveden na místě z vysoko zdvižné plošiny. Byl posouzen stav jednotlivých partií architektury brány i barokního kamenného sousoší sv. Rodiny umístěného v nice trojúhelného frontonu. Zároveň byl prověřen stav horní části omítek na ohradní zdi a stav oplechovaných vrat osazených uvnitř brány. V rámci průzkumu byly odebrány vzorky barevných povrchových nátěrů a kamenného materiálu sochy i štukových partií brány k provedení laboratorních a petrografických analýz. Vzorky z oplechování vrat byly odebrány a analyzovány restaurátorem s odpovídající kvalifikací. V horní části omítky nad římsou nebylo nutné provádět hloubkové sondy, k posouzení stavu byla použita místa s uvolněnou omítkou. Během provedení průzkumu z vysoko zdvižné plošiny byly šetrně sejmuty a sneseny všechny partie štukové brány i sochařské výzdoby, které hrozily bezprostředním pádem.

Pro vypracování odborných posudků jsem požádal kolegy, odborníky v dané problematice. Jejich odborné posudky jsou součástí restaurátorského průzkumu a jsou přiloženy za textem.

Ing. Lenka Zamrazilová - Restaurátorské laboratoře AVU, analýzy barevných povrchových vrstev z odebraných vzorků.

Petr Mařík, RNDr. Jaroslav Valečka - Petrografická analýza kamenného materiálu sousoší.

Ing. Zuzana Valentová, Ing. Michal Pech - Průzkumy uměleckých děl, stanovení salinity odebraného vzorku kamene ze sochy sv. Rodiny.

Ing. Ondřej Šimek - restaurátor kovů s odpovídající licencí MK, restaurátorský průzkum oplechování vrat.

Popis brány

Raně barokní brána je umístěna v ohradní zdi bývalého kláštera bosých karmelitánek v Letenské ulici. Spodní část je tvořena kamennými nákolníky s přístěnnými pilíři z hrubozrnného pískovce, do kterých jsou osazeny závěsy plechových dvoukřídlých vrat. Na pilíře navazuje štukový oblouk zdobený jednoduchým bosováním se středovým klenákem. Cvikly jsou vyplněny stylizovanými květy. Uprostřed rozeklaného frontonu, který je rovněž štukový, je umístěna nika s konchou doplněnou mušlí. Uvnitř niky je osazeno kamenné sousoší sv. Rodiny, z první poloviny 18.stol., zřejmě od Jana Antonína Geigera. Po stranách niky jsou stlačené voluty kryté šikmou profilací, na kterých jsou umístěny konzoly s motivem šesticípé hvězdy, na konzolách zapuštěné obelisky.

Rozměry brány: výška 740cm, šířka 410cm, hloubka 70cm.

Rozměry sousoší: výška 170cm, šířka 112cm, hloubka 65cm.

Popis současného stavu památky

Větší část brány je zhotovena ze štuku, pouze sousoší sv. Rodiny a spodní partie, tj. nákolníky a pilíře jsou kamenné.

- Sousoší sv. Rodiny -

Sousoší je zhotoveno z jemnozrnného šedavého pískovce, který se místy nachází v havarijním stavu. Kamenné partie sousoší, které nejsou kryté nikou jsou napadeny hloubkovou korozí kamenné hmoty, která se projevuje úbytkem kamenné modelace s probíhajícím lístkováním a sprašování lomových ploch. Při minulých restaurátorských zásazích byly chybějící partie domodelovány převážně cementovým materiálem, který je tvrdší a méně paropropustný než původní pískovec. Většina doplňků je již nevyhovující svým složením i modelací, doplňky jsou popraskané a místy pokryté vrstvou lišejníků. Pod těmito doplňky původní kamenná hmota degraduje a na mnoha místech tyto doplňky odpadly i s kamennou hmotou. Cementové doplňky neplní svou funkci a naopak ohrožují původní kamenný materiál. Kamennou hmotou i cementovými doplňky prochází řada trhlin, do kterých proniká voda a dále narušuje původní materiál sochy. Povrch sousoší byl zřejmě původně opatřen vrstvami barevných nátěrů, které jsou v současné době zcela překryty monochromními nátěry z minulých oprav. Povrchová modelace je celkově značně zašpiněna vrstvami prachu a v zadní části také holubími exkrementy, přesto, že je sousoší zasíťované. Osazené atributy jsou železné, zlacené. Místy povrchovým zlacením proniká koroze.

- Architektura brány -

Stav štukových partií brány je rovněž havarijní. Při průzkumu z vysokozdvíže plošiny bylo konstatováno, že brána byla v minulosti několikrát opravována štukem s rozdílným složením. Jako původní omítka se jeví směs vápenné hmoty světle okrové barvy s jemnými kamínky. V místech provedených hloubkových sond bylo pod touto vrstvou nalezeno cihlové jádro, místy podpořené železnými armaturami (železná skoby) zapuštěnými do ohradní zdi. Novodobější opravy nelze z hlediska použitého materiálu datovat, pouze konstatovat jejich počet a složení. Jedná se o dva až tři typy použitých malt, v jednom případě prokazatelně s podílem šedého cementu. Všechny opravy byly vždy s ohledem na stav brány vrstveny vzájemně na sebe a překryly tak všechny partie původních modelací, které jsou opatřeny barevnými vrstvami. Nově nanesené vrstvy jsou tvrdší a spolu s barevnými nátěry méně paropropustné, než původní hmota. Profilacemi procházejí hloubkové trhliny, které vážně ohrožují statiku jednotlivých částí. Do vzniklých trhlin proniká vlhkost, která způsobuje nabývání objemu a degradaci původních omítek a tím i zvětšování a zvyšování míry trhlin. Omítkové partie i profilace jsou uvolněné a bez restaurátorského zásahu hrozí jejich odpadnutí. Celkově lze konstatovat, že stav původních štukových partií i novějších oprav je v havarijním stavu. Ve spodních partiích brány, především ve vjezdu se nachází velké množství mechanických defektů vzniklých provozem automobilů větších rozměrů. Jedná se o defekty na vnitřních plochách cviklů a na přístěnných pilířích.

- Omítky ohradní zdi -

Omítkové partie nad římsou jsou prostoupené množstvím prasklin. Na řadě míst je omítka odpouklá a místy již chybí. Na omítce byla nalezena trhlina, která prochází přes profilované orámování niky, přes konchu až do zadní plochy niky za sochou. Není vyloučeno, že se jedná o trhlinu statického charakteru.

Výsledky laboratorních analýz

V rámci průzkumu byly odebrány vzorky barevných povrchových nátěrů ze sochy (vzorky č. 3) a kamenného materiálu (vzorek č. 1) a barevné povrchové nátěry na štukových partiích brány (vzorek č. 2, 4 a 5) k provedení laboratorních a petrografických analýz. Část vzorku č. 1 byla analyzována na přítomnost vodorozpustných solí. Vzorky z oplechování vrat byly odebrány a analyzovány restaurátorem s odpovídající kvalifikací.

- Barevné povrchové nátěry -

Z výsledků laboratorních analýz vyplývá, že jednotlivé partie brány i sochařské výzdoby byly v minulosti opatřeny barevnou povrchovou úpravou plavené křídý s olejovým pojivem, pigmentovanou olovnatou bělobou, pruskou modří, železitou hlinkou a malým množstvím černě. Organické pojivo během času ztmavlo. Další vápenné nátěry byly během různých

oprav nanášeny na předcházející vrstvy, které jsou vždy oddělené vrstvami povrchových nečistot.

- Kamenný materiál sousoší sv. Rodiny - petrografická analýza

Ze vzorku byl zpracován výbrus, analyzován makroskopickým i mikroskopickým popisem. Lokalitu těžby se nepodařilo určit, jedná se o jílovitý jemnozrnný pískovec s hrubozrnným podílem, pískovec z české křídové pánve bez nestabilních složek hornin a živců.

- Kamenná materiál sousoší sv. Rodiny - salinita

Vzorek mohl být odebrán pouze z lomových partií sochy které se odloučily, pouze z úlomků kamenného materiálu bez povrchové sochařské modelace. Partie kamenné modelace v zadní části sochy nebyly z důvodu poškození sochy odebrány, přesto že jsou prostoupeny ztmavými skvrnami od holubích exkrementů. Výsledek rozboru potvrdil minimální obsah vodorozpuštěných solí v předních partiích sousoší.

Záměr na restaurování

Restaurovatelský záměr vychází ze stavu památky. Majiteli památky doporučuji všechny její části restaurovat na místě, v plném rozsahu, s provedením všech etap restaurovatelského zásahu. Doporučuji pouze demontáž kovových atributů a jejich restaurování ve specializované dílně.

Po postavení lešení bude demontována ochranná síť a ostny proti dosedání holubů. Nejprve navrhuji provést etapu čištění zároveň s lokálním zpevňováním. Druhotné části profilací, které jsou prokazatelně nepůvodní a jsou nesoudržné s původním materiálem brány, bude nutné postupně snímat a zároveň lokálně zpevňovat originální modelaci. Původní části památky, které jsou narušeny statickými prasklinami budou rovněž snímány, restaurovatelsky ošetřeny a v etapě plastických rekonstrukcí navraceny na svá původní místa. Budou demontovány všechny atributy i domovní čísla. Lomové plochy v místech chybějící modelace u sousoší sv. Rodiny bude nutné hloubkově napustit zpevňujícími přípravky, aby nedocházelo k dalšímu úbytku kamenné hmoty. Teprve po zpevnění a zajištění všech původních částí bude možné přikročit k celkovému vyčištění od prachových depozitů, mečů a biologického napadení. S odstraněním holubích exkrementů bude rovněž provedeno odsolení zadních partií sochy mokrou cestou, formou zábalů papíroviny. Zároveň bude provedeno šetrné sejmutí nepůvodních barevných nátěrů z povrchu sousoší. V rámci čištění dojde také k odstranění nevhodných cementových tmelů a krust destruktivního charakteru. Novější opravy, na architektuře brány, které nejsou nanášeny na původní modelaci a jsou schopné z hlediska tvaru i materiálu i nadále sloužit, budou ponechány na místě. Po provedení čištění bude celá památka opakovaně, dle stavu kamene a štukových partií konsolidována. Etapa zpevnění původní hmoty je velice důležitá pro další existenci památky. Je nutné zpevnění provést dostatečně a v klimaticky vhodných podmínkách, případně lokálně opakovat. Po nutné, výrobcem zpevňujícího prostředku předepsané, technologické přestávce bude přikročeno k etapě plastických retuší a plastických rekonstrukcí. Všechny trhliny a praskliny budou injektovány a dle potřeby podpořeny osazením nerezavějících kotev a čepů. Chybějící partie modelace sochy budou plasticky rekonstruovány tmelem, který svými mechanickými vlastnostmi i povrchovým zpracováním bude odpovídat okolní kamenné hmotě. Některé plastické doplňky budou provedeny na předem osazené nerezavějící armatury. Plastické rekonstrukce budou vycházet z dochovaných historických fotografií, nebo z další produkce od daného autora. Drobné defekty povrchové modelace sochy budou plasticky retušovány pouze v minimálním rozsahu se zřetelem na autentičnost dochované povrchové modelace a celkový estetický výraz památky. Provedení plastických rekonstrukcí architektury brány bude zřejmě velice náročné pro jejich značný rozsah. Nově nanášené profilace budou vycházet z původních dochovaných partií a budou dle potřeby jištěny osazením nerezavějících armatur. Povrchové zpracování nových profilací bude určeno po odkrytí dochovaných původních partií. Na vodorovné a šikmé partie architektury brány doporučuji osadit olověnou krytinu, která posílí ochranu před pronikáním vody. Po vyzrání všech tmelů a plastických retuší bude provedeno osazení restaurovaných atributů, barevné sjednocení a konečná povrchová úprava. Práce budou ukončeny opětovným zasíťováním niky a osazením ostnů proti holubům na římsu frontonu. Domovní čísla doporučuji osadit mimo architekturu brány, na plochu okolní zdi.

Časový harmonogram

Vzhledem k vážnému poškození památky odhaduji restaurátorské práce i se všemi nutnými technologickými přestávkami na dobu čtyř měsíců. Restaurátorské práce na sochařské výzdobě i architektuře brány budou probíhat současně. Oprava horní poloviny ohradní zdi bude dle odhadu odborné stavební firmy trvat do jednoho měsíce. Všechny práce bude tedy možné zrealizovat do čtyř měsíců od podepsání smlouvy. Podepsání smlouvy bude předcházet vyřízení záboru chodníku na obě etapy prací, který bude dle vyjádření oslovené firmy zajišťující inženýrskou činnost, trvat cca jeden měsíc.

Vzhledem k náročnosti restaurátorských prací a všech technologických úkonů doporučuji provádět opravu v klimaticky vhodných měsících.

V Praze dne 12. srpna 2014

Martin Široký